

# Sodan liekkejä Röhön yllä

Jatkosodan syttyminen 17.6.1941 tuli röhöläisille melkoisena yllätyksenä. Asekuntoisten miesten piti heti lähteä Uhtualle. Kotiin jääneillä alkoi ikävä odotus. Karja kyllä hoidettiin edelleenkin, mutta muut työt saivat jäädä. Kun kylässä kuultiin, että suomalaiset olivat jo miehittäneet Vuonnisen (10.7.41) ja etenivät kohti Korpijärveä (AK III Ryhmä F), oli lähdettävä. Kiireellinen käsky kuuluikin: väestö ja karja on evakuoitava viivyttelämättä. Hevoset haettiin metsästä ja valjastettiin kaksipyöräisten karrujen eteen. Lapset ja vanhuksot kapusivat kyytiin. Autoja ei kylässä ollut. Eläimistä otettiin mukaan vain lypsykarja ja vasikoita. Lampaat, siat ja tuhatpäinen porotokka jätettiin oman onnensa varaan metsään. Näin kylä tyhjentyi vakinaisista asukkaistaan.

Röhön miehistä mm. Juho ja Vaseli Kuusela, Konsta ja Antti Larinen sekä Huoti Lasarev ja Roope Leino joutuivat heti kohta Vuonnisen rintamalohkelle rajavartio-osastojen avuksi. Maaston hyvin tuntevat partiot häiritsivät suomalaisten huoltoreittejä sekä syyttelivät metsäpaloja, jolloin esimerkiksi ilmatähystystä oli täysin mahdoton suorittaa.

Meikäläisten puolella Suomeen aikoinaan muuttaneet karjalaiset olivat tärkeitä tiedustelupartioissa. Tällaisen tiedustelutehtävän sai mm. Risto Suviranta (ent. Vasiljeff talosta n:o 21) pariinkin otteeseen. Lisäksi oli Pistojärven alueella muitakin entisiä röhöläisiä: Juha Lauhava (ent. Lasarov talosta n:o 27) ja Kalle Visamaa (ent. Vasiljeff talosta n:o 25). Näin sai sota röhöläisenkin nousemaan toista röhöläistä vastaan.

He kuuluivat Ryhmä J:n eli everstiluutnantti Turtolan alaisuuteen. Ryhmän oikea sivusta oli tärkeä, koska siellä

olivat Uhtuan-Röhön ja Malviaisen-Hämeen tiet. Siksi tämän sauma-alueen varmistaminen oli tärkeä. Kevyt Osasto 5, johon Risto Suviranta kuului, tuli Pistojärvelle 4.7.1941 tehtävään varmistaa Pistojärven-Ohtan linja. 9.7.1941 alistettiin II/JR 12, johon vuorostaan Juha Lauhava kuului, Ryhmä J:lle. Molemmista osastoista muodostettiin sitten seuraavana päivänä eli 10.7. Osasto Jore, jonka tehtävänä oli tiedustella perustetun Pistojärven ja Ohtan tukikohdan ympäröivät alueet.

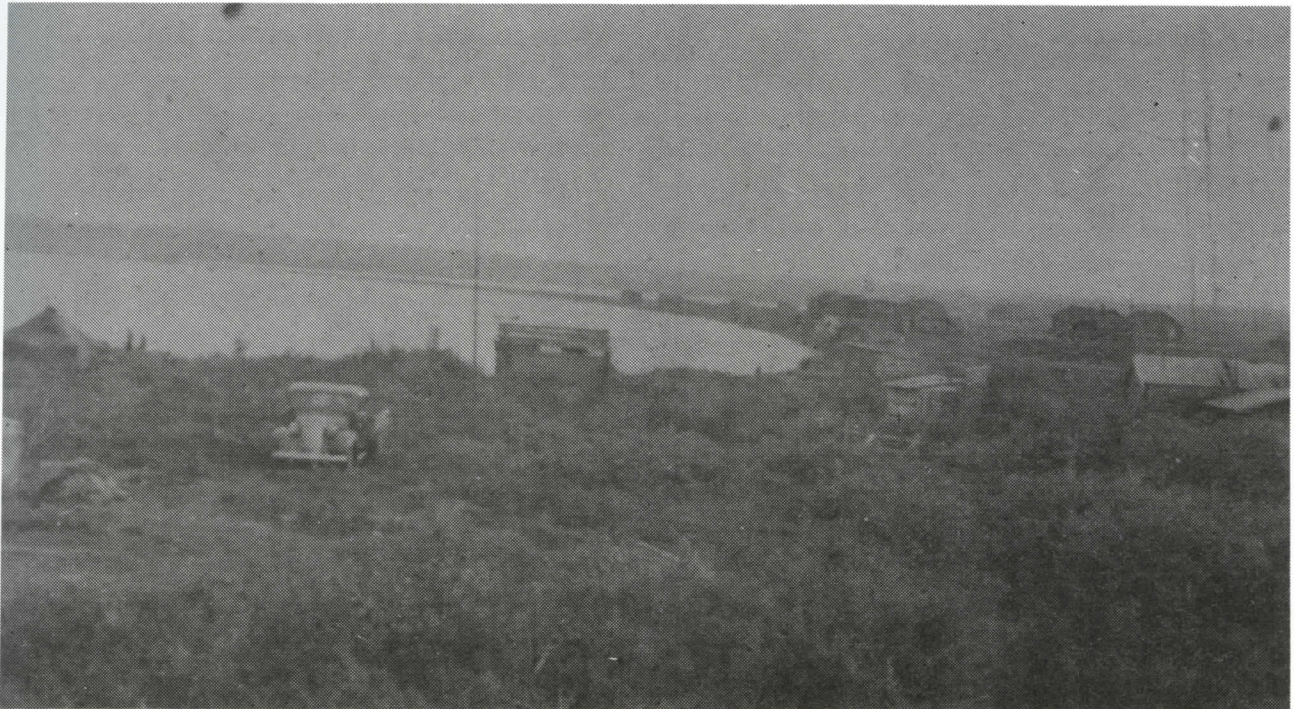
Pieni 5-henkinen tiedustelupartio, johon Risto kuului, ehti parahiksi näkemään röhöläisten lähdön. Tosin he eivät tienneet tarkkaillessaan tilannetta Lehtoniemestä, keitä lähtijät olivat. Joka tapauksessa Matalaniemen rannasta irtautui 14 venettä ja sousti kiireesti kohti Piilosalmea hävitäkseen tähystelijöitten näkökentästä lopulta kokonaan. AK:n esikunta oli myös kehottanut Ryhmä J:tä kiinnittämään huomiota vesistöjen käyttömahdollisuuksiin ja niistäkin toi partio tietoa palattuaan takaisin Ohtaan. Olihan röhöläinen asiantuntija ollut tehtävässä mukana.

Tämän jälkeen siirrettiin Kev. Os. 5 everstiluutnantti Fagnäsini eli Osasto F:n alaisuuteen. Tiedustelu Röhön suunnalla ei kuitenkaan siihen loppunut. Ryhmä J lähetti mm. 20.7. sinne tiedusteluosaston, joka totesi Röhössä olevan ainakin komppanian verran venäläisiä. Sieltä käsin aiheutettiin pitkäaikoin ajan vaikeuksia Ryhmä J:lle, kun sen toiminta-alue siirtyi pohjoiseen Kiestingin suuntaan. Siksi lähetettiin Osasto Pessi Suvi-Suurjärveen varmistamaan tätä suuntaa ja partioimaan mm. Röhöön. II/JR 12 jatkoi vielä etenemistään Pistojärven suunnalta kaakkoon Hämeeseen



”Mutta Röhön kylärähjä oli polttamaton...” Matalaniemi v. 1942.





Röhö 5.4.1942. Taustalla häämöttää Sininen silta ja sen takana Korkeaniemi.

ja Malviaisten maastoon, mutta joutui sitten 3.8.41 myös siirtymään Kiestinkiin. Myöhemmin eli 20.8. siirrettiin samoin Ryhmä F:stä pataljoona sinne ja täten syntynyt uutta tilannetta vaikeutti vielä kiivaat paikalliset hyökkäykset Uhtuan suunnalla.

Suomalaisten hyökkäykset piti keskeyttää. Puolustusrintamaa ruvettiin vahvistamaan ansoilla, piikkilankaesteillä ja muilla kenttävarustuksilla. Jotta AK:lla olisi tilanteen Uhtuan suunnalla käydessä vaikeaksi mahdollisuus siirtää nopeasti suorinta tietä apuvoimia, sille lohkolle annettiin käsky tärkeän Kananaisten-Röhön-Valkeajärven yhdistysten tiedustelusta. Jälleen kerran pääsi Risto Suviranta kotiseudulle. Kun hänen ryhmänsä pääsi Röhöön asti, tuli loimusi Korkeaniemessä. Kaikki talot olivat tulessa.

Seurattuaan aikansa liekkien loimotusta ja kun kylällä ei ketään näyttänyt liikkuvan, ryhmä siirtyi tutkimaan kylää tarkemmin. Risto suuntasi askeleensa kohti sinistä siltaa ja Korkeaniemeä. Eteneminen oli varovaista. Eihän voinut olla aivan varma siitä, oliko Korkeaniemikin tyhjä. Hän halusi nähdä vielä kerran Jyrkilän tai edes sen, mitä siitä olisi jäljellä, samoin käydä Kontuniemessä sukunsa haudoilla. Tuli oli onneksi jo hellittänyt otteensa Jyrkilästä, mutta eipä siitä enää ollutkaan jäljellä muuta kuin talon perusta. Rohkeasti Risto astui kotinsa savuavaan kellariin ja löysi sieltä mm. äitinsä sinne jättämän vaatearkun ja kaksi samovaaria. Härköniemestä löytyi myös pieni asevarasto.

Heikki Lehto kuvaa tapausta kirjassaan Kotikyläni Röhö seuraavasti: "Härköniemi leimahti eräänä päivänä liekkeihin ja paloi poroksi. Kohta ei kylästä ollut mitään jäljellä." Tämä tapahtui 23.8.1941.

Elokuun loppupuolella joutui Kev. Os. 5 hyökkäykseen Tsirnijärven-Kiiskijärvien linjalla. Laulussa "Eldankajärven jää" kerrotaan kolmannessa säkeistössä Kis-Kis kukkulasta, Munasta sekä Makkarasta, että kun Muna se meni niin Makkara jäi vain, juu. Muna oli venäläisten hallinnassa ja

Makkara suomalaisten. Taistelu kesti useita päiviä ja oli ankara. Risto Suviranta haavoittui pohkeeseen ja hänet lähetettiin kuudeksi kuukaudeksi koti-Suomeen toipumaan.

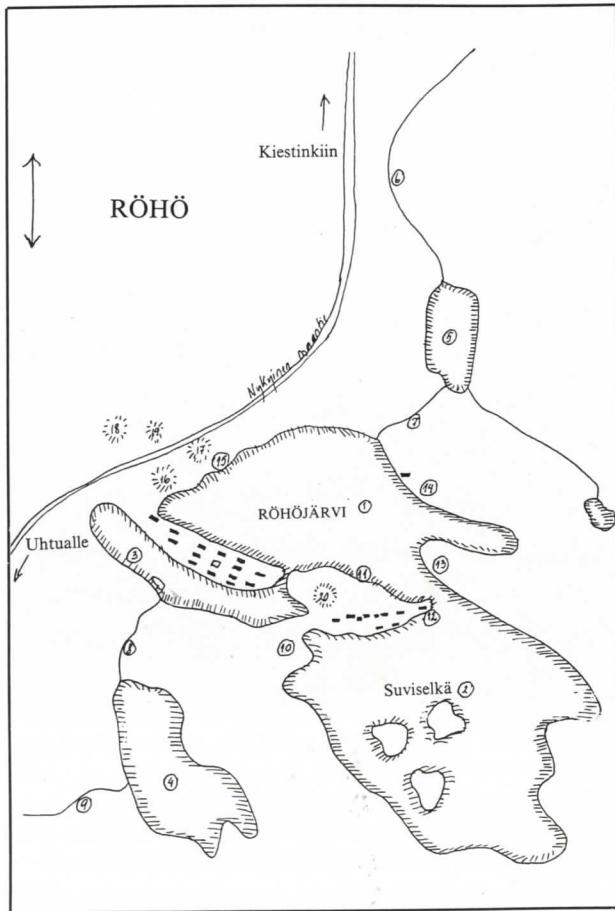
Hyökkäys epäonnistui ja niin suomalaiset siirtyivät 4.9.41 puolustukseen. Hyökkäysvaihe Uhtuan suunnalla päättyi tähän. Kun hyökkäysyritykset olivat epäonnistuneet Kiiskijärven suunnalla päätettiin valloittaa Röhö ja katkaista sieltä Uhtuan-Kemin maantie. Tiedustelupartio lähetettiin sinne ottamaan selkoa mahdollisista sinne sijoitetuista venäläisistä joukoista. Tämä tapahtui syyskuun puolessa välissä.

Pieni partio sai tehtäväkseen tarkistaa, miten asiat Röhösä olisivat. Partion johdossa oli Erkki Laurila, silloinen kenttävartioston vänrikki. Kun he saapuivat kylään he toteivat sen tyhjäksi sotilaista, mutta siellä oli silti outoja "asukkaita", jotka vilistelivät yhtenä pöheköissä ja perunapelloissa. Laurila komensi heti panssarivaunun miehiä ampumaan konekiväärillä pari poroa, jotka pantiin kypsymään vartaisiin. Heikki Lehto kuvaa tätä tapahtumaa seuraavasti: "Matalaniemen osa vallattiin 'ankaran' taistelun jälkeen. Vihollisen partio oli näet todennut kylän olevan eriskummallisten 'sotureiden' hallussa. Ne vilisivät pöheköissä. Kun sitten hyökkääjät olivat päässeet Myllyjoen rannalle, päällikkö komensi kylvämään sinne jokunen sarja konepistoolista. Vastaukseksi tulisuihkuun koivikosta kantautui villi vingunta. Vastassa oli siis tavallinen sikalauma."

Seuraavan viikon aikana teurastettiin sikoja ja poroja, ne nyljettiin ja lihat suolattiin. 3—4 päivää nostettiin parin hehtaarin alueelta perunaa. Laurilan apuna oli kolonna, johon kuului monia kymmeniä hevosia. Taustalla kuului vaihteisesti tankkien ääniä.

Näin täydennettiin suomalaisten ruokavaroja. Ja sen verran erikoinen tapaus tämä oli, että siitä oli parissakin sen ajan tunnetuimmassa laulussa maininta: "Läskiä, lotinaa ja perunaa pyllä ihanaa on römpsissä käristetty, kiristetty, vattahan varistettu, juu", laulettiin sota-ajan iskelmässä El-





Nimistö saatu Arkangelin aluearkistosta (vuodelta 1876) Matti Pöllän avustuksella ja nimien sijoittamisessa karttaan on apuna ollut opettaja Natalia Borzenkova Kalevalasta (entinen röhöläinen).

dankajärven jää. ”Kylän rykmentti kun otti, sieltä puuttui koko motti, potturetellä saatiin kyläkolhoosi. Potut kolonnassa tuotiin, ja niin Röhö tuli muotiin, sinne kaikilla kai-puu on sammumaton” laulettiin vuorostaan laulussa Tule Röhön rantaan.

Alkujaan laulun tekijä trubaduri Erkki Tiesmaa aloitti toisen säkeistön sanoilla ”Kylän Laurila kun otti”, mutta päällystö katsoi Erkki Laurilan saavan liikaa mainetta ja hänen nimensä jätettiin pois. Laulun ovat säveltäneet amerikkalaiset B. & F. Leighton. Erkki Laurilasta tuli heti sen jälkeen adjutantint sijainen ja myöhemmin hän yleni kapteeniksi. Laulut esitettiin ensimmäisen kerran Uhtuan suunnalla ennen joulua 1941 rintamaradiossa ja sen jälkeen niitä kuultiin niin korsusta korsuun kuin asiamiesilloissa Oulusta Helsinkiin asti. Röhö taisi olla sota-ajan kuuluisimpia vienäläiskylä.

Lokakuun alussa linnoituspataljoona siirtyi rakentamaan Röhön-Kiestingin välistä tietä. Se oli vartioimaton ja vaarallinen ei-kenenkään maa. Niiden kahden viikon aikana, jona tietä rakennettiin, venäläiset olivat yhtä mittaa suomalaisten kimpussa. Siksi puhuttiinkin Röhön verisestä tiestä.

Linnoituskomppania, jossa oli miehiä kolmesta pataljoonasta, miehitti Röhön ja sen asuttavassa kunnossa olevat talot 17.10.1941. Kirjassa Lotta Kuosmasen sota kuvaillaan Röhön tilannetta seuraavasti: ”Tässä pakkoevakuoidussa kylässä oli toistakymmentä ränsistynyttä rakennusta, joihin suomalaiset joukot saattoivat majoittua. Oli jo täysi talvi pyryineen ja pakkasineen. Keittopadat kirjaimellisesti pauk-

## Röhön nimistöä

### JÄRVET:

- 1) Röhöjärvi
- 2) Suviselkä, jossa Huuhti-, Slinkin- sekä Kindušuari
- 3) Hoikkajärvi
- 4) Ruokojärvi
- 5) Palojärvi

### JOET:

- 6) Suurijoki
- 7) Kaitasalmi
- 8) Ruokojoki
- 9) Töörppajoki

### NIEMET:

- 10) Lapinniemi
- 11) Pitkä-, eli Härkö-, eli Korkeaniemi
- 12) Kontuniemi, onka kohdalla Piilosalmi
- 13) Ristiniemi
- 14) Mikinniemi
- 15) Lehtoniemi

### VAARAT:

- 16) Röhövuara
- 17) Huuhtivuara
- 18) Suuri-Poikkijoenvuara
- 19) Pieni-Poikkijoenvuara
- 20) Härkäsyryjä n. 50 m korkea

kuivat pakkasessa taivaankannen alla.” Vasta joulukuun puolivälissä siirrettiin muonavarasto, keittiö, kanttiini ja kenttäkauppa parakkirakennuksiin. Linnoituskomppania pysyi Röhössä pitkälle kevääseen saakka.

Keväällä 1942 oli sotatoimien painopiste siirtynyt Kiestingin suuntaan. Risto Suvirannan ”sairasloma” päättyi ja hänetkin määrättiin sinne, samoin Röhössä oleva linnoituskomppania. Miesten harmiksi vaikea kelirikko esti siirron nopean toteutumisen. Vihdoin toukokuun alussa se kuitenkin tapahtui.

Kesäkuussa siirrettiin suomalaisia joukkoja Kiestingistä taas pois. Juha Lauhavan rykmentti sai siirron Kannakselle. Ennen kuin hän palasi Suomussalmelle, missä hänen rykmentillään olisi lähtökatselmus, Juha pyysi päälliköltä luvan käydä Röhössä.

Siellä hän totesi Korkeaniemen hävityksen: vain yksi lato oli siellä pystyssä. Risto Suviranta kotiutettiin, koska pohkeessa oleva vamma oli vain pahentunut. Kalle Visamaa jäi Kiestingissä venäläisten mottiin ja hänen kohtalostaan ei sen kummemmin saatu tietoa. Pertti Tamminen kuvaa kirjassaan Vienan tykit siirtoa Uhtuan suunnalle seuraavasti: ”Aamulla (7.7.42) kolonna jatkoi kohti etelää ja Röhön kylää, jossa oli seuraava yöpymispaikka. Kylän keskeinen osa sijaitti Röhö- ja Hoikkajärvien välissä ja oli siihen mennessä säilynyt sodan tuhoilta. Patterit ajoivat kylän länsipuolella olevalle loivalle rinteelle, joka hyvin soveltui yhden yön leiripaikaksi. Vihollisen kaukopartiot liikkuvat usein Kananaiten-Uhtuan tien tuntumassa, mutta raskaasti aseistettu kolonna sai matkata rauhassa. Yöstä Röhön kylän kunnalla





Matalaniemi ja Röhönjärvi 5.4.1942. Taustalla Pitkäniemi, jonka kaikki 14 taloa oli poltettu.

ei silti veretöntä tullut. Sääsket iskivät tiheinä parvina kotiseutunsa puolesta ja aamulla moni väitti, ettei eläessään ollut moisia verenimijöitä tavannut, ei edes Kiestingin soilla.”

Stalin oli antanut kuuluisan partisaanikäskynsä jo 3.7. 1941. Se sisälsi mm. seuraavan sanoman: ”Vihollisen valtaamalla alueilla on saatava aikaan sietämättömät olosuhteet viholliselle.” III AKE:n sotapäiväkirjassa on lukuisia merkintöjä neuvostopartisaanien toimista mm. Röhön osalta: 21.9. 1942 partisaanit ovat polttaneet Röhön kylän. Tämä tapahtui iltpäivällä kello 15.00. Heikki Lehto kuvaa Röhön loppua seuraavasti: ”Sodan aiheuttamat hävitykset olivat hir-

vittäviä. Kuvaava esimerkki siitä on Röhön kylä. Se paloi poroksi, asujat hajaantuivat maailman tuuliin kuka minnekin. Suurin osa niistä, jotka jäivät henkiin sotavuosien koetelemuksissa, palasi ja järjestäytyi työhön Uhtualle.”

#### Lähteet:

Tekstissä mainittujen kirjojen lisäksi: Suomen sota 1941—45 osat V ja VI. Arvi Korhonen: Viisi sodan vuotta 1973. Veikko Karhunen: Vienan sissit 1976. Suomi tahtoo elää (toim.) 1955. Lisäksi seuraavien henkilöiden puhelinhaastattelut: Risto Suviranta (Oulu), Juha Lauhava (Kemi), akateemikko Erkki Laurila (Helsinki).

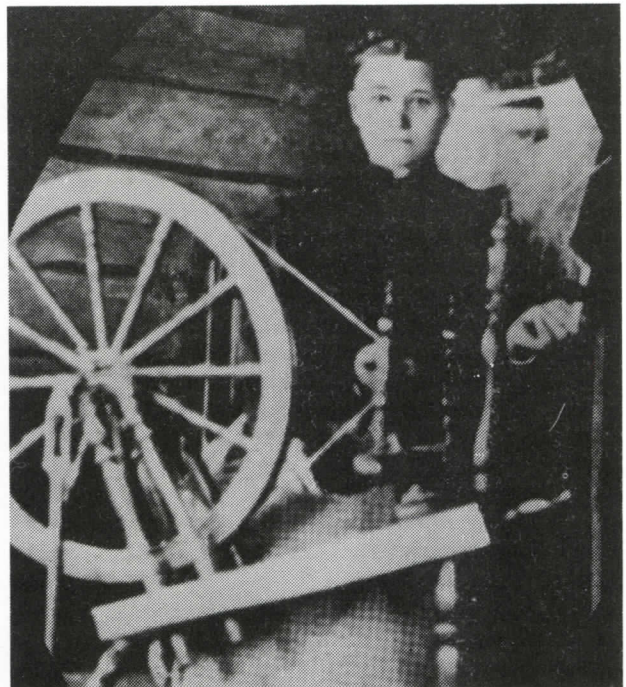
## Haaveesta vihdoin totta

Vuonna 1922 lähti myös 44-vuotias leskeksi jäänyt röhöläinen Tatjana Larinen Akiman talosta (n:o 14) Suomesta turvaa etsimään. Tatjanalla oli mukanaan lapsensa Oskari 21 v, Muarie 15 v, Iro 13 v ja Katri 11 v. Helmikuussa he saapuivat muiden mukana Ouluun, mutta viipyivät siellä vain parisen kuukautta, sillä he pääsivät Lohjalle Mikko Alanon palvelukseen. Mikon äiti Jenni Lasaroff oli nimittäin Röhöstä ja niin he halusivat auttaa heimolaisiaan alkuun.

Oskari oli haavoittunut edellisellä vuonna Kokkosalmen taistelussa, mutta keräsi pian voimansa ja rohkeutensa ja uskaltautui yrittäjäksi — hän perusti Laitilaan kaupan jo vuonna 1923. Sukunimekseen he ottivat Aallon.

Mutta Tatjanaa ei koti-ikävä jättänyt! Se kävi hänelle niin sietämättömäksi, että hän päätti palata Röhöön takaisin. Olihan kaikille palajille luvassa amnestia. Oskari rukoilemalla rukoili heitä jäämään, mutta Tatjanan päätös piti. Suostui Tatjana kuitenkin jättämään yhden tyttäristään Suomeen — Muarie eli Maria saisi jäädä. Tämä saattoi perheen Kuusamoon ja otti sieltä palvelijan paikan maatalosta.

Piikana olo tuntui kuitenkin entisestä maatalon tyttärestä varsin nöyryyttävältä. Niinpä Maria palasikin takaisin Laitilaan, jonne hänen veljensä oli hankkinut hänelle paikallisesta kahvilasta tarjoilijan paikan. Eikä aikaa kulunut kovin-



Tatjana Larinen (Aalto), Akiman Huotarın naini rukkinsa ääressä Röhössä.